

ОХОРОНА АРХІТЕКТУРНОГО ПРОЕКТУ АВТОРСЬКИМ ПРАВОМ

Святослав Островський

аспірант НДІ інтелектуальної власності НАПрН України

ORCID: 0009-0005-9491-9513

Досліджуються об'єкти архітектури, які можуть набути правової охорони авторським правом; формулюється висновок щодо ототожнення в законодавстві форми вираження творів архітектури з їх різновидами; пропонується розрізнити дві групи об'єктів авторського права у сфері архітектурної діяльності: будинки, споруди, сади, парки тощо, і проектну документацію (плани, ескізи, креслення тощо), на підставі чого створюється перша група об'єктів; аналізуються рішення Європейського суду справедливості та рішення судів Франції щодо тлумачення терміна «оригінальність» у ході вирішення спорів, пов'язаних з творами архітектури.

Ключові слова: твір архітектури, архітектурний проект, оригінальність, європейська судова практика

Постановка проблеми. Наскільки архітектура є складним явищем, звертали увагу ще у стародавні часи. Наприклад, римський архітектор Вітрувій сформулював «три закони» архітектури: міцність, користь, краса (лат. *firmitas, utilitas, venustas*). Останні ґрунтуються на шести основних компонентах: «буд» (власне ордер, або таксіс, тобто бюджет), «розташування, евритмія, пропорційність, краса і розрахунок» (Книга перша, Глава II, 1–9) [1]. Тобто «мрія» архітектора», його фантазія щодо майбутнього архітектурного твору повинна ґрунтуватися на інженерно-технічних розрахунках, характеристичі матеріалів, які будуть використовуватися, географічному розташуванні та безлічі інших нюансів, що можуть вплинути на тривалість існування у нашому світі його витвору. З одного боку, проектна документація є першою фіксацією втілення задуму архітектора, а з іншого боку, саме проектування дає змогу досягти довершеності архітектурних форм будівлі. Жодний архітектурний об'єкт не може бути створений без проекту.

Питання визначення правової природи об'єктів архітектури міститься в Законі України «Про авторське право і суміжні права» від 1 грудня 2022 року № 2811-IX (далі — Закон № 2811-IX) [2] та в Законі України «Про архітектурну діяльність» від 20 травня 1999 року (далі — Закон України № 687-XIV) [3]. Аналіз норм вказаних законів свідчить про відсутність узгодженості між ними. Варто зауважити, що у законодавстві немає чіткого визнання правової природи архітектурного проекту. Водночас архітектурний проект за певних умов може набути охорони авторським правом. Від вирішення цього питання буде залежати рівень охорони прав авторів архітектурного

проекту. Особливо актуальним це питання стає у контексті нового Закону України «Про авторське право і суміжні права», а також необхідності вирішення проблеми уніфікації термінології, що використовується в законодавстві у сфері інтелектуальної власності та в інших дотичних до нього сферах правового регулювання.

Літературний огляд. Різні аспекти правової охорони творів архітектури, їх співвідношення з об'єктами архітектури, питання прав та обов'язків архітектора привертати увагу багатьох дослідників, зокрема А. Вербицької, Т. Воліна, Є. Грекова, Х. Кметик-Подубінської, С. Мазуренко, Н. Мироненко, Л. Работягової, О. Чабан та інших.

Аналіз літературних джерел дає змогу виявити такі тенденції у дослідженнях:

- проектна документація (проект та його елементи) як об'єкт авторського права досліджувалася до набрання чинності Законом України № 2811-IX, відтак такий критерій охороноздатності твору як оригінальність у контексті його нормативного визначення не досліджувався, об'єктом уваги вчених здебільшого був твір як результат творчої діяльності (А. Вербицька, Н. Мироненко, Л. Работягова, Л. Зеленько). Окрім того дослідження ґрунтувалися на визначенні твору архітектури, закріпленому в Законі України «Про авторське право і суміжні права» 1993 року, що втратив чинність 1 січня 2023 року [4] (Н. Когут, Х. Тарасенко);

- категорія «оригінальність» розглядалася багатьма українськими вченими у контексті зв'язку з творчою працею та її результатами (Ю. Рябченко, С. Клейменова, О. Кулініч, М. Єсіпович, М. Євстифеев), проте безвідносно до творів архітектури чи проектної документації, тому на сьогодні не встановлено, у чому полягає оригінальність архітектурного проекту і твору архітектури;

- сутність архітектурного проекту як об'єкта правової охорони залишається дискусійною: на думку Є. А. Грекова, єдиним об'єктом авторського права є твір архітектури [5, с. 28]; цю точку зору поділяє А. Вербицька [6, с. 85]; С. В. Мазуренко зазначає, що твори архітектури не можна ототожнювати повністю з результатами проектування, а об'єктом охорони авторським правом може бути лише частина об'єкта проектування, що містить архітектурно-планувальні рішення [7, с. 52–58]; Х. Ю. Тарасенко доводить, що проектна документація є різновидом творів архітектури [8, с. 5, 155]; В. А. Бабенко та К. О. Давиденко обґрунтовують самостійність авторсько-правової охорони конкурсного архітектурного проекту [9, с. 26–34].

Відтак питання авторсько-правової природи архітектурного проекту залишається дискусійним. Це створює певну правову невизначеність у регулюванні відносин, пов'язаних з його використанням. Своєю чергою такий стан законодавчого регулювання призводить до непоодиноких випадків порушення прав архітектора, що зумовлює актуальність наукового аналізу цієї проблеми та розроблення пропозицій щодо теоретичних і практичних підходів її вирішення.

Мета дослідження — охарактеризувати архітектурний проект як об'єкт правової охорони авторським правом, виявити та розглянути особливості прояву оригінальності архітектурного твору і проекту, дослідити правові позиції з цього питання, вироблені європейською судовою практикою.

Виклад основного матеріалу. Де б ми не були, нас оточують будинки, будівлі, парки та інші ландшафтні утворення. Усе це є об'єктами архітектури, водночас вони можуть бути й об'єктами авторського права, якщо відповідають критеріям охороноздатності. Згідно зі ст. 1 Закону України № 2811-IX твір архітектури як об'єкт авторського права визначається як твір у галузі спорудження будівель, містобудування, садово-паркового мистецтва, ландшафтних утворень у формі креслення, ескізів, моделей, збудованих будівель чи споруд, планів населених пунктів тощо.

З наведеного законодавчого визначення можна виокремити кілька основних аспектів.

По-перше, твір архітектури як об'єкт авторського права повинен відповідати ознакам твору, тобто бути оригінальним інтелектуальним творінням автора (співавторів),

де оригінальність твору визначається через ознаку (критерій), що характеризує твір як результат власної інтелектуальної творчої діяльності автора та відображає творчі рішення, прийняті автором під час створення твору (ст. 1 Закону України № 2811-IX), і мати об'єктивну форму вираження.

По-друге, законодавець вказує на сферу, де можуть створюватися твори архітектури, а саме: у галузі спорудження будівель, містобудування, садово-паркового мистецтва, ландшафтних утворень. При цьому «галузь спорудження будівель» — це «будівництво». Відповідно до п. 1 ст. 1 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17 лютого 2011 року № 3038-VI (далі — Закон України № 3038-VI) [10] будівництво визначається як «нове будівництво, реконструкція, реставрація, капітальний ремонт об'єкта будівництва». Відповідно до ч. 2 ст. 4 вказаного закону об'єктами будівництва є «будинки, будівлі, споруди будь-якого призначення, їх комплекси та частини, лінійні об'єкти інженерно-транспортної інфраструктури», а відповідно до ч. 1 вказаної статті «об'єктом містобудування є планувальна організація території, система розселення, система взаємопов'язаного комплексного розміщення основних об'єктів промисловості, транспорту, інженерної та соціальної інфраструктури, функціональне зонування території України, її частин (груп областей), території Автономної Республіки Крим, областей, адміністративних районів, територій територіальних громад, населених пунктів, їх частин».

Таким чином, об'єктами будівництва та містобудування є доволі велика кількість різних об'єктів функціонального призначення, які можуть і не відповідати ознакам твору архітектури. Видається, що законодавець припустився певної неточності, пов'язавши вказані види діяльності з творами архітектури, не вказавши при цьому, що вони створюються у процесі провадження архітектурної діяльності. Якщо звернутися до ст. 1 Закону України № 687-XIV, то архітектурна діяльність — це «діяльність по створенню об'єктів архітектури, яка включає творчий процес пошуку архітектурного рішення та його втілення, координацію дій учасників розроблення всіх складових частин проектів з планування, забудови і благоустрою територій, будівництва (нового будівництва, реконструкції, реставрації, капітального ремонту) будівель і споруд, здійснення архітектурно-будівельного контролю і авторського нагляду за їх будівництвом, а також здійснення науково-дослідної та викладацької роботи у цій сфері». З цього визначення випливає, що така діяльність спрямована на створення об'єктів архітектури, що процес створення має творчий характер, на відміну від будівництва, результатом якого є архітектурне рішення та його втілення у проектах з будівництва, благоустрою територій та інших об'єктів.

Водночас об'єктами архітектурної діяльності (об'єкти архітектури) закон визначає «будинки і споруди житлово-цивільного, комунального, промислового та іншого призначення, їх комплекси, об'єкти благоустрою, садово-паркової та ландшафтної архітектури, монументального і монументально-декоративного мистецтва, території (частини територій) адміністративно-територіальних одиниць і населених пунктів».

Отже, якщо порівняти положення ст. 1 Закону України № 2811-IX, ст. 1 Закону України № 687-XIV та відповідними положеннями Закону України № 3038-VI, то можна зробити висновок, що у Законі України № 2811-IX сфери створення архітектурного твору визначені занадто широко та не враховують власне архітектурну діяльність, яка має творчий характер і в результаті здійснення якої можуть бути створені твори архітектури. Тому сфери, у яких може створюватися твір архітектури, доцільно обмежити архітектурною діяльністю, об'єктами якої можуть бути будівлі, споруди тощо, які можуть бути визнані творами архітектури. При цьому не виключається органічний зв'язок архітектури з будівництвом, містобудуванням та іншими пов'язаними з нею сферами діяльності.

По-третє, правова охорона авторського права розповсюджується на твори архітектури, що отримали своє вираження у формі креслення, ескізів, моделей, зведених будівель

чи споруд, планів населених пунктів тощо. З одного боку, це узгоджується з основною концепцією авторського права, зміст якої закріплений у ч. 1 ст. 7 Закону України № 2811-IX, — охорона поширюється лише на форму вираження об'єктів авторського права, а з іншого — у п. 11 ч. 1 ст. 6 Закону України № 2811-IX у якості об'єктів авторського права вказуються вже твори архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва та ландшафтних утворень. Отже, вказана норма є колізійною стосовно загального визначення твору архітектури, оскільки в ній твори архітектури, твори містобудування, твори садово-паркового мистецтва і твори ландшафтних утворень є окремими видами творів. Натомість дефінітивна норма, що містить визначення твору архітектури, використовує ці поняття не як види творів, а як галузі, у яких можуть створюватися твори архітектури. Слід також звернути увагу на ч. 2 ст. 29 Закону України № 687-XIV, відповідно до якої «об'єктами авторського права в галузі архітектури є твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва, а також плани, креслення, пластичні твори, ілюстрації, карти та ескізи, що стосуються архітектури».

Отже, спостерігається колізія норм у визначенні об'єктів авторського права у сфері архітектурної діяльності: у ст. 1 Закону України № 2811-IX креслення, ескізи, моделі, збудовані будівлі чи споруди, плани населених пунктів тощо віднесені до форми вираження твору архітектури, а в ч. 2 ст. 29 Закону України № 687-XIV плани, креслення, пластичні твори, ілюстрації, карти та ескізи, що стосуються архітектури, віднесені до об'єктів авторського права у галузі архітектури.

Таким чином, у визначенні твору архітектури є неузгодженість між положеннями ст.ст. 1 та 6 Закону України № 2811-IX, а також між ст. 1 вказаного закону та ч. 2 ст. 29 Закону України № 687-XIV, унаслідок чого відбулося змішання видів творів та форми їх вираження, що суперечить принципу правової визначеності.

Аналіз норм Закону України № 687-XIV дає змогу знайти спосіб вирішення цього питання. Норми вказаного закону розрізняють два види об'єктів архітектури: збудовані об'єкти архітектури у формі будинків і споруд різного призначення, їх комплекси, об'єкти благоустрою, садово-паркової та ландшафтної архітектури, монументального і монументально-декоративного мистецтва, території (частини територій) адміністративно-територіальних одиниць і населених пунктів, а також проекти творів архітектури, креслення, ескізи, моделі майбутнього об'єкта архітектури, які є первинною формою вираження (існування) майбутніх будівель та споруд.

Водночас Закон України № 2811-IX не розрізняє вже збудований об'єкт архітектури і проектну документацію до нього як об'єкти авторського права, оскільки авторсько-правова охорона розповсюджується на форму вираження твору незалежно від етапів його створення, адже охороні підлягають усі оригінальні твори — оприлюднені та неоприлюднені, завершені та незавершені, незалежно від їх призначення, жанру, обсягу, а також способу вираження (ч. 1 ст. 7 Закону України № 2811-IX).

Об'єкт архітектури, у разі його відповідності вимогам охороноздатності, може набути правового режиму твору архітектури. Не кожний об'єкт архітектури може бути твором архітектури, проте кожний твір архітектури повинен бути об'єктом архітектури, що створений відповідно до спеціального законодавства у сфері архітектури і містобудування.

Для усунення існуючої колізії норм доцільно внести зміни до ст. 1 Закону України № 2811-IX, визначивши твір архітектури як результат інтелектуальної творчої діяльності автора, що відображає його творчі рішення, прийняті під час створення будинків і споруд, творів садово-паркового мистецтва та ландшафтних утворень. Варто зазначити, що у сфері архітектурної діяльності існують дві групи об'єктів авторського права: будинки, споруди, сади, парки тощо та проектна документація (плани, ескізи, креслення тощо), на підставі якої створюється перша група об'єктів.

Оскільки законодавство про авторське право не містить виключного переліку об'єктів правової охорони, доцільно більш детально розглянути правову природу проектної

документації об'єктів архітектури, а також креслень, ескізів, моделей творів архітектури та відповіді на питання, чи будуть вони відповідати критеріям охороноздатості.

У ст. 1 Закону України № 687-XIV проект об'єкта архітектури визначається доволі широко, зокрема як документація для будівництва об'єктів архітектури, що складається з креслень, графічних і текстових матеріалів, інженерних і кошторисних розрахунків, які визначають містобудівні, об'ємно-планувальні, архітектурні, конструктивні, технічні та технологічні рішення, вартісні показники конкретного об'єкта архітектури, та відповідає будівельним нормам і правилам.

Законодавче визначення проекту об'єкта архітектури вказує на його складові, проте, крім певної структури, проект характеризується тим, що саме у ньому формулюється і отримує перше втілення концепція архітектора, його ідеї набувають об'єктивного вираження. Проект є тим ланцюжком, що пов'язує архітектора з його твором, особливо коли виникають потреби добудувати твір після смерті архітектора або відновити зруйнований твір архітектури, що охороняється, наприклад, як об'єкт культурної спадщини.

За допомогою архітектурного проектування формується і фіксується задум, описується соціальне призначення, створюється ідеальна модель матеріально-просторового середовища, окрема одиниця, що вписується в комплексне архітектурне середовище.

Зазвичай проект об'єкта архітектури складається з кількох частин (розділів): архітектурно-будівельної, технологічної, енергетичної, кошторисно-фінансової тощо, які розробляються спеціалістами відповідного профілю. Склад частин проекту змінюється залежно від об'єкта проектування [11].

На основі п. 5-8 ДБН А.2.2-3:2014 «Склад та зміст проектно-документації на будівництво» [12] фахівці у сфері архітектурної діяльності та містобудування виокремлюють три стадії проектування окремих комплексів, будинків і споруд:

1. Проектне завдання (ескізний проект, форпроект) — виявляє можливість і доцільність будівництва чи реконструкції об'єкта, визначає його основні архітектурно-композиційні, технологічні й технічні характеристики, а також укрупнені техніко-економічні й вартісні показники.

2. Технічний проект — містить докладнішу розробку основних рішень.

3. Робочий проект (робочі креслення) — фіксує остаточні рішення, містить повний комплект технічної, фінансової, організаційної документації, необхідної та достатньої для виконання всіх робіт з будівництва (реконструкції) об'єкта [13, с. 20]. Водночас у п. 3.23 ДБН А.2.2-3:2014 до стадій проектування віднесено: техніко-економічне обґрунтування; техніко-економічний розрахунок; ескізний проект; проект; робочий проект; робочу документацію.

Відповідно до п. 4.6 ДБН А.2.2-3:2014 проектування здійснюється у дві стадії: проектне завдання і робочий проект; для складних об'єктів і об'єктів великої архітектурної значущості виконуються всі три стадії проекту, для невеликих, простих, дуже поширених об'єктів нерідко — одностадійне проектування, так званий техно-робочий проект.

Ескізний проект, технічний проект, робочий проект (затверджувальна частина) підлягають обов'язковій комплексній державній експертизі й погоджуються з місцевими органами містобудування та архітектури.

Процедура затвердження проектів будівництва та проведення їх експертизи регламентується ст. 31 Закону України № 3038-VI та Порядком затвердження проектів будівництва і проведення їх експертизи, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 11 травня 2011 року № 560 [14].

Для того щоб архітектурний проект отримав правову охорону авторським правом, він повинен відповідати загальним вимогам охороноздатності, що сформульовані у ст. 7 Закону України № 2811-IX, тобто мати об'єктивну форму вираження та бути оригінальним.

У зв'язку з цим виникає потреба визначитися з позицією: чи є архітектурний проєкт формою вираження твору архітектури, чи він є самостійним об'єктом охорони і в чому тоді буде полягати форма вираження проєкту як твору.

Форма вираження твору в доктрині авторського права України розглядається як об'єктивна форма втілення твору, яка може бути відтворена та сприйнята органами чуття [15, с. 147]. За загальнофілософським підходом «форма є вираженням змісту, його обумовленням. Це внутрішня та зовнішня організація змісту, спосіб його існування, який має певну визначеність, стабільність і самостійність» [16, с. 134]. Форма вираження твору може бути усна, письмова, звуко- чи відеозапис, зображення, об'ємно-просторова (ноти, креслення, схеми, запис на платівку, магнітну плівку, фотографії, макети тощо).

Кожна стадія роботи над архітектурним проєктом буде представлена і текстовою, і графічною частинами. У першій міститься текстовий опис зовнішніх та внутрішніх особливостей об'єкта архітектури. У другій — зображення фасадів з кольоровими рішеннями, плани, інші схеми та креслення, передбачені технічним завданням. Текст (від лат. *textum* — сплетення, побудова, зв'язок), як зазначається у літературі, «являє собою знаково-мовну реалізацію деякої системи інформації. Його можна розглядати як деяку лінійну послідовність знаків, що задана певними культурними кодами. Залежно від характеру цих кодів тексти можуть бути: письмові (алфавітні, піктографічні, формульно-математичні та ін.), усні, технотронні, що задаються за допомогою засобів радіо, звукозаписові, машинної пам'яті тощо» [17, с. 5]. Отож зовнішньою формою вираження архітектурного проєкту, принаймні його описової частини, є текст як знаково-мовна та графічна фіксація твору (літери, цифри, креслення, схеми, плани). Архітектурний проєкт також може бути втілений у макеті, що являє собою об'ємно-просторову форму вираження задуму архітектора. Архітектурний проєкт може бути також реалізований у будівлі, яка може бути визнана твором архітектури і стати її первинною формою існування.

Отже, є архітектурний проєкт (проєкт об'єкта архітектури) як втілення творчого задуму архітектора, як твір (за умови відповідності його умовам надання авторсько-правової охорони), а є його зовнішня форма вираження.

У ст. 1 вказаного закону друга ознака охороноздатності твору — оригінальність пов'язується з результатом власної діяльності автора, який відображає творчі рішення, прийняті автором під час створення твору.

Як зазначалося, сам по собі критерій оригінальності є оціночним та суб'єктивним, проте за його відсутності твір може бути не визнаний об'єктом авторського права. На таку особливість оригінальності вказують і іноземні дослідники [18].

Визначити оригінальність елементів проєктної документації у сфері архітектурної діяльності, де діє багато технічних, інженерних вимог, є достатньо складним процесом.

Водночас Європейський суд справедливості, розглядаючи і вирішуючи справи, пов'язані з правовою охороною авторським правом об'єктів архітектури, елементів проєктної документації, визначив критерії оригінальності, що можуть застосовуватися в ході вирішення питання щодо розповсюдження режиму правової охорони авторським правом на них.

Так, у рішеннях у справах Cofemel (2019) [19] та Brompton (2020) [20] Європейський суд справедливості вказав на два важелі: 1) оригінальність твору повинна розглядатися із суб'єктивної точки зору, у тому сенсі, що вона відображає особистість його автора; 2) якщо створений об'єкт був результатом технічних міркувань, правил чи інших обмежень, що не залишають місця для свободи творчості, то твір не можна вважати оригінальним.

Якщо порівняти підхід суду до тлумачення суті оригінальності та нормативне визначення цього терміна у Законі України № 2811-IX, то можна помітити подібність підходів, оскільки особистість автора, що відображається у створеному ним творі, саме й пов'язана з його власною діяльністю, а творчість, як друга складова, має місце в обох визначеннях.

Те, що плани, ескізи, моделі архітектора, а також будівлі, спроектовані архітектором, здобувають охорону авторським правом, якщо мають оригінальний характер, було визнано ще в 1980 році у рішенні французького суду [21], яким визначено два критерії оригінальності щодо будівель:

- форми, які створюються архітектором-автором, повинні мати певний художній характер, незалежно від їх переваг, або естетичний характер;
- художній (естетичний) характер повинен бути відмінним від технічних потреб, така будівля також не повинна бути серійною конструкцією.

Саме другий критерій оригінальності твору став логічним продовженням першого та безпосередньо пов'язаний з рішенням суду, яким будівля, призначена для житла, була виключена з переліку об'єктів авторського права, оскільки її зовнішній вигляд був здебільшого зумовлений зонуванням та гігієнічними обмеженнями [22].

Згодом такий підхід до визначення об'єктів, що можуть отримати правову охорону авторським правом у сфері архітектурної діяльності, конкретизувався у численних рішеннях судів. Так, масові споруди й ті, що мало відрізняються від типових планів, зазвичай запропонованих будівельниками індивідуальних будинків, не можуть отримати правову охорону авторським правом [23]. Так само можуть виникнути проблеми у архітекторів з отриманням правової охорони авторським правом на класичні моделі шале, які суд вважає банальними [24].

Тому перша проблема, з якою стикається архітектор, — зробити архітектурний проєкт достатньо оригінальним, щоб він міг отримати правову охорону авторським правом. Як працюють ці критерії оригінальності щодо об'єктів у сфері архітектурної діяльності, найбільш повно відображається у судовій практиці. Наприклад, у Франції правова охорона авторським правом у судовому порядку була визнана за:

- будівлею, центральну частину якої увінчано монументальним скляним дахом, що служить циркуляційним залом і місцем відпочинку [25];
- житловим будинком, який був предметом публікації в архітектурних журналах протягом періоду його створення [26];
- оригінальними планами та кресленнями, що стосуються розташування вікон і окремих систем освітлення, призначених для інтеграції в конкретні рамки конкретної архітектури [27];
- конструкцією плавального басейну та центру водних або дозвільних центрів [28];
- проєктом розвитку громадської площі [29].

Усі ці справи об'єднує єдиний підхід суду до визначення оригінальності об'єкта архітектурної діяльності — достатньо було встановити, що вони є результатом творчості архітектора, а не результатом додержання технічних вимог. При цьому творчість архітектора могла отримати свій прояв в естетичному відображенні конструкцій, у додержанні власного стилю, нестандартному використанні будівельних матеріалів тощо, проте в результаті таких дій архітектора повинен з'явитися певний оригінальний об'єкт.

Водночас судові рішення значною мірою свідчать про гнучкість критерію оригінальності, навіть коли йдеться про плани, креслення типових споруд, приміщень. Наприклад, Апеляційний суд Дуе у своєму рішенні зазначив, що типове планування перукарні може бути захищене авторським правом за умови, що це творіння є формалізованим, на відміну від простої ідеї чи концепції, і що воно оригінальне, оскільки відображає особистість свого автора. Підставою розповсюдження правової охорони авторським правом на архітектурний проєкт для суду було те, що його елементи відображають творчу роботу та естетичні вподобання автора, які не викликані функціональними обмеженнями, та надають «salon Shampoo» власний вигляд, відмінний від конкуруючих брендів [30].

Серед усіх видів проєктів, що використовуються в ході створення об'єкта архітектури, найбільш творчим можна назвати ескізний проєкт. На сьогодні у процесі створен-

ня ескізного проекту архітектори здебільшого намагаються передати атмосферу, в яку будуть занурюватися відвідувачі вже створеної будівлі, споруди. Саме створений ескізний проект дає змогу залучити майбутніх інвесторів, тому архітектори для втілення свого творчого задуму вдаються до всіх доступних технічних засобів, створюючи інсталяції майбутнього об'єкта архітектури. Наприклад, якщо йдеться про побудову спа-салонів або басейнів, можуть бути використані відповідні аромати, звукові ефекти падаючої води, відповідна вологість тощо; якщо йдеться про створення парків чи інших ландшафтних утворень, можуть використовуватися відповідні записи співу птахів, аромати трав і дерев. При цьому досить часто архітектори для презентації свого ескізного проекту вдаються до створення аудіовізуального твору.

Отож завдяки технологіям у процесі створення архітектурного проекту на першій його стадії (ескізне проектування), можуть з'явитися кілька ескізних проектів, аудіовізуальний твір, інсталяція, які більш повно розкривають творчий задум архітектора.

Підсумовуючи наведену судову практику Європейського суду справедливості та французьких судів щодо визначення критеріїв оригінальності об'єктів архітектурної діяльності, слід констатувати, що визначення поняття «оригінальність», закріплене у ст. 1 Закону України № 2811-IX, повною мірою відповідає сучасним європейським підходам до розуміння цього терміна та може застосовуватись як до об'єктів у сфері архітектурної діяльності, так і до інших об'єктів (творів) з метою встановлення можливості розповсюдження на них правового режиму охорони авторським правом. При цьому саме творче рішення, прийняте архітектором у ході проектування об'єкта архітектури, може стати вирішальним для визнання як самого проекту, так і створеного архітектурного об'єкта твором у розумінні авторського права. Саме критерій творчості дає змогу виокремити серед елементів архітектурного проекту ті, що можуть отримати охорону авторським правом, і ті, що є неохоронюваними, проте входять до структури проекту і є його обов'язковими складовими. Зокрема елементи архітектурного проекту, що пов'язані з додержанням технічних вимог і відображають їх застосування або відповідають їм, звичайно, не будуть охоронятися авторським правом. Хоча на практиці відокремити одні елементи від інших буває неможливо, оскільки мета архітектора — поєднати ці елементи в єдине ціле таким чином, щоб отримати унікальне рішення свого творчого задуму. Навпаки, елементи, які мають художній характер і не спрямовані на забезпечення виключно технічних потреб, у яких втілено творчий задум архітектора, що надають такому проекту оригінальності, будуть охоронюваними авторським правом і такими, що забезпечать кваліфікацію архітектурного проекту як твору (первинну форму його існування).

Висновки

1. Архітектурний проект:

- за дотримання умов, визначених ст. 7 Закону України № 2811-IX, є твором архітектури, що знаходить свій зовнішнє вираження у знаково-мовній та графічній формах; водночас архітектурний проект може набути об'ємно-просторової форми втілення та існувати у вигляді будівель, споруд та інших об'єктів архітектурної діяльності, тобто один і той же твір архітектури може бути представлений і архітектурним проектом, і будівлею, спорудою тощо. По суті створення твору архітектури за отриманим результатом умовно можна поділити на дві стадії: створення архітектурного проекту; побудова об'єкта архітектури. Кожен результат охороняється авторським правом;

- по своїй структурі є складним об'єктом, оскільки включає як охоронювані, так і неохоронювані елементи. Перші характеризуються оригінальністю і відображають творчий задум архітектора, другі є результатом технічних обмежень та вимог. На практиці ці елементи проекту органічно поєднані для досягнення втілення оригінального творчого задуму архітектора.

2. Європейська судова практика сформулювала правові позиції щодо визначення критерію «оригінальність» у ході розгляду судових справ: оригінальним є об'єкт, який відображає особистість автора, прояв його свободи творчості; неоригінальний об'єкт створений лише з додержанням технічних вимог, обмежень і є результатом технічних потреб.

3. Визначення терміна «оригінальність», закріплене у ст. 1 Закону України № 2811-IX, повною мірою відповідає сучасній європейській судовій практиці та є достатньо гнучким для його тлумачення в ході вирішення справ.

Перелік використаних джерел

1. Ritchie I. *Looking at glass through the eyes of vitruvius in a society besotted with technology*. London. 2012. URL: <https://www.ritchie.studio/wp-content/uploads/2012/12/glass-supper-lecture-text-v4-illustrated-.pdf> (дата звернення: 10.12. 2023).
2. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 1 грудня 2022 року № 2811-IX. Офіційний вісник України. 2023 р. № 3 С. 74. Ст. 196.
3. Про архітектурну діяльність : Закон України від 20 травня 1999 року № 687-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 31. Ст. 246.
4. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23 грудня 1993 року № 3792-XII. Відомості Верховної Ради України 1994. № 13. Ст. 64.
5. Греков Є. А. Авторське право на твори архітектури: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2007. 212 с.
6. Вербицька А. О. Твір архітектури як об'єкт авторського права: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2018. 237 с.
7. Мазуренко С. В. Правова охорона творів архітектури: міжнародний досвід. Аналітично-порівняльне правознавство. 2021. № 4 . С. 52–58.
8. Тарасенко Х. Ю. Охорона прав інтелектуальної власності у сфері будівництва: дис. ... д-ра філософії: 081-Право. Львів. 2022. 243 с.
9. Бабенко В. А., Давиденко К. О. Авторське право на проект в архітектурних конкурсах. Український журнал будівництва та архітектури. 2021. № 1(001). С. 26–34.
10. Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України від 17 лютого 2011 року № 3038-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 34. Ст. 343.
11. Соболь Юлія. Що таке будівництво та які будівельні роботи відносяться до робіт, що потребують отримання дозвільних документів, та які будівельні роботи виконуються без отримання дозвільних документів? URL: <https://iteralex.com.ua/%D1%89%D0%BE-%D1%82%D0%B0%D0%BA%D0%B5-%D0%B1%D1%83%D0%B4%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE-%D1%82%D0%B0-%D1%8F%D0%BA%D1%96-%D0%B1%D1%83%D0%B4%D1%96%D0%B2%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96/> (дата звернення: 20.11. 2023).
12. Склад та зміст проектної документації на будівництво ДБН А.2.2-3:2014. Київ: Міністерство розвитку громад та територій України, 2022. 33 с.
13. Основи і методи архітектурного проектування. Курс лекцій з дисципліни «Теоретичні та методичні основи архітектурного проектування» (для студентів 3 курсу денної форми навчання напряму 1201 (6.060102) — «Архітектура» спеціальність 6.060100 — «Містобудування») / Укл.: С. О. Шубович, Л. П. Панова, Г. В. Гамалей та ін. Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Х.: ХНАМГ, 2009. 113 с.

-
14. Порядок затвердження проектів будівництва і проведення їх експертизи : постановою Кабінету Міністрів України від 11 травня 2011 р. № 560. Офіційний вісник України. 2011 р. № 41. С. 69. Ст. 1674.
 15. Дроб'язко В. С. Дроб'язко Р. В. Право інтелектуальної власності: навч. посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2004. 512 с.
 16. Щерба С. П., Щедрін В. К., Заглада О. А. Філософія: навч. посібник. Київ: МАУП, 2004. 216 с.
 17. Сурмін Ю. П. Наукові тексти: специфіка, підготовка та презентація. Навчально-методичний посібник. Київ: НАДУ, 2008. 184 с.
 18. Aurélie Charon A. La protection de l'œuvre architecturale par le droit d'auteur. *Droit et Ville*. 2013. Vol. 2, No. 76. P. 11–24. URL: <https://www.cairn.info/revue-droit-et-ville-2013-2-page-11.htm> (дата звернення: 20.11.2023).
 19. Judgment of the Court (Third Chamber) 12 September 2019. Case C 683/17. URL: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=217668&pageIndex=0&doclang=EN> (дата звернення: 10.10.2023).
 20. Judgment of the Court (Fifth Chamber) 11 June 2020. Case C 833/18. URL: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=227305&doclang=EN> (дата звернення: 20.10.2023).
 21. Cass. 1re civ. 6 mars 1979, SARL Le Mas Provençal / Carlier ; Cass., 1ère civ., 12 novembre 1980, n° 79-13.544. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000007003025> (дата звернення: 10.11.2023).
 22. Décision de la Cour suprême n° 12/1995, datée du 28 janvier 1995 [ECLI:ES:TS:1995:359]. URL: <https://www.poderjudicial.es/search/AN/openDocument/9888704d7512e027/20040313> (дата звернення: 20.11.2023).
 23. Cour de cassation, civile, Chambre commerciale, 18 novembre 2008, 07-17.632, Inédit. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000019782126> (дата звернення: 20.11.2023).
 24. Cour de Cassation, Chambre civile 1, du 5 juillet 2006, 05-15.235, Publié au bulletin. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000007055536> (дата звернення — 20.11.2023).
 25. CA Paris, 4e ch. A, 22 mai 1996, Société Governor et J.-M. Wilmotte/Dubois, ville de Lyon et ville de Caen : Gaz. Pal., 4 décembre 1996. URL: https://docplayer.fr/3622360-6-e-numero-janvier-fevrier-2010.html#google_vignette (дата звернення: 10.11.2023).
 26. CA Versailles, 1re ch., 4 avril 1996, SA Facebat/Sirvin : JCP éd. G, 1996, II, 22741. URL: https://docplayer.fr/3622360-6-e-numero-janvier-fevrier-2010.html#google_vignette (дата звернення: 25.11.2023).
 27. CA Paris, 4e ch. A, 22 mai 1996, Société Governor et J.-M. Wilmotte/Dubois, ville de Lyon et ville de Caen : Gaz. Pal., 4 décembre 1996. URL: https://docplayer.fr/3622360-6-e-numero-janvier-fevrier-2010.html#google_vignette (дата звернення: 25.11.2023).
 28. CA Rouen, 2e ch. civ., 26 juin 1997, SCPA JAPAC/SARL Duval-Raynal. URL: https://docplayer.fr/3622360-6-e-numero-janvier-fevrier-2010.html#google_vignette (дата звернення: 20.11.2023).
 29. CAA Nantes, 4e ch., 27 décembre 2002, n°00NT01443, ville de Cholet. URL: https://docplayer.fr/3622360-6-e-numero-janvier-fevrier-2010.html#google_vignette (дата звернення: 20.11.2023).
 30. Tassi J. Les décisions en propriété intellectuelle relevées par Jérôme TASSI en mars et avril 2020. URL: <https://consultation.avocat.fr/blog/jerome-tassi/article-34897-les-decisions-en-proprietie-intellectuelle-relevees-par-jerome-tassi-en-mars-et-avril-2020.html> (дата звернення: 20.11.2023).

Sviatoslav Ostrovsky

Ph.D. student of the Intellectual Property Scientific Research Institute of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine

Copyright protection of the architectural project

The article examines architectural objects that can acquire legal protection by copyright. Based on the analysis of the new Law of Ukraine «On Copyright and Related Rights», a conclusion is formulated about the inconsistency of the provisions provided for in Art. 1, which contains the definition of a work of architecture, clause 11, part 1, art. 6 and Part 1 of Art. 9 of this Law. The result of this was the identification of the form of expression of works of architecture with their varieties

Based on the analysis of special legislation in the field of architecture and building regulations, it is proposed to distinguish two groups of copyright objects in the field of architectural activity: these are houses, structures, gardens, parks, etc., and project documentation (plans, sketches, drawings, etc.), based on which the first group of objects is created.

The author's definition of a work of architecture is proposed as the result of the author's intellectual creative activity, which reflects his creative decisions made during the creation of buildings and structures, works of garden and park art, and landscape formations. At the same time, it is proposed to leave «drawings, sketches, models, etc.» as independent objects of legal protection by copyright, as they are specified in Clause 15, Part 1 of Art. 6 of the Law of Ukraine, No. 2811-IX.

Special attention is paid to the legal nature of the project of architectural objects: its connection with the architect is revealed, its functional purpose and place in the process of creating an architectural object are determined, its structure.

Particular attention is paid to the disclosure of the meaning of such a criterion of protection ability of works, including works of architecture, as originality. The criteria of «originality» formulated by the European Court of Justice when deciding cases related to the provision of legal protection by copyright of architectural objects, including elements of project documentation, are given.

In addition to the decisions of the European Court of Justice, the decisions of the French courts regarding the interpretation of the term «originality» when resolving disputes related to works of architecture are analysed.

Keywords: work of architecture, architectural project, originality, European judicial practice

Рекомендовано відділом авторського права і суміжних прав НДІ інтелектуальної власності (протокол № 1 від 29.01.2024 р.)

Подано / Submitted: 26.02.2024
Прийнято до публікації / Accepted: 27.02.2024